

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

התחילו הם בוכים ורבי עקיבא מצחק

הלכה

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

פרשת דברים – חזון תש"פ

שנה כ"ב – קובץ ל"א [תש"ל]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת דברים

אין לדיין אלא מה שעיניו רואות

"ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו" (א' ט"ז).

"עוד ירצה להזהירם להתחכם מתוך הדברים הנאמרים בין הטוענים להכיר אמיתות הענין, והגם שעל פי הטענות יזכה הזכאי ויתחייב החייב אם נכרים מתוך סדר דבריהם ומעקימת שפתייהם הפך מה שנתחייב הדין אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, והוא אומרו שמוע לשון השכלה בין אחיכם פירוש מה שיעברו ביניהם מהדברים ומההתווכחות, ושפטתם צדק פי כפי מה שיתברר לכם שהוא צדק הגם שיהיה הפך משפט הסדור, שהמשפט לא בא אלא לדיין שאינו יודע בירור לדבר אין לדיין אלא מה שעיניו רואות" (אור החיים שם).

הנה טרם נבוא לדון בדברי האור החיים, נעיין בכלל הגדול הזה שמצינו בשלש מקומות בש"ס "אין לדיין אלא מה שעיניו רואות". ובאמת כלל זה יסוד היסודות הוא בדרכי הפסיקה וההוראה, הן לדיינים יושבי על מדין, והן בהוראת איסור והיתר, ונתבונן בשורשי הענין לאורם של חז"ל ורבותינו גדולי הדורות.

א

א. בסנהדרין (ו' ע"ב) אמרו:

"ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין, ולפני מי הן דנין, ומי עתיד ליפרע מהן, שנאמר אלהים נצב בעדת אל. וכן ביהושפט הוא אומר ויאמר אל השפטים ראו מה אתם עשים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה', שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה - תלמוד לומר עמכם בדבר משפט - אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות".

וברש"י שם:

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

"דאין לו לדיין - לירא ולמנוע עצמו מן הדין. אלא לפי מה שענינו רואות - לידון, ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמיתו, ושוב לא יענש".

הרי לן דכל שהדיין משתדל עד מקום שידו ושכלו מגיעים לדון דין אמת לאמיתו אף אם יטעה אין לו להתירא מעומק הדין דלא יענש והוא שלמדנו מן הכתוב (דברי הימים ב' י"ט ו') "ועמכם בדבר משפט".

וכך כתב הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ג הל' ח' - ט')::

"לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו על צוארו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו, וידע את מי הוא דן ולפני מי הוא דן ומי עתיד להפרע ממנו אם נטה מקו האמת שנאמר אלהים נצב בעדת אל, ואומר ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה: ... וכל דיין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת כאילו תקן את כל העולם כולו וגורם לשכינה שתשרה בישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל, ושמא יאמר הדיין מה לי ולצרה הזאת תלמוד לומר ועמכם בדבר משפט, אין לדיין אלא מה שענינו רואות".

וכעין זה בשו"ע ורמ"א (חו"מ סימן ח' סעיף ב'), עי"ש.

ועיין בגיטין (מ"ג ע"א):

"אוקים רבה בר רב הונא אמורא עליה ודרש, והמכשלה הזאת תחת ידיך, אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן".

וברש"י: "והמכשלה הזאת - כלומר כך התחיל בדרשא מקרא כתוב והמכשלה הזאת תחת ידיך באנשי ירושלים שפסקה תורה מהם... והמכשלה הזאת דברי תורה שאין אדם עומד על אמיתתן עד שיכשל בהן להורות טעות ויכלימוהו והוא נותן לב ומבין, תחת ידיך הן אף אני נכשלת בהוראתי וחוזרני בי".

הרי שהטעות לפעמים חלק היא של העמידה על דברי תורה באמיתתן, ולפיכך אין אדם נענש גם אם חלילה טעה בדין, כל עוד התאמץ להורות ולדון כהלכה.

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

והדברים אינם אמורים בבית דין שדן בדין תורה בלבד, אלא בכל חכם שמורה הוראה בישראל. והגר"מ פיינשטיין בהקדמה לאגרות משה חלק א' האריך בביאור השקפתו בדרך זו, דכל חכם בישראל שהגיע להוראה ורבותיו הסמכוהו להורות, אין לו לחשוש מאימת הדין, עי"ש.

ב. במסכת נדה (כ' ע"ב) איתא:

"רבי ראה דם בלילה וטימא, ראה ביום וטיהר, המתין שעה אחת חזר וטימא, אמר אוי לי שמא טעיתי. שמא טעיתי, ודאי טעה. דתניא לא יאמר חכם אילו היה לח היה ודאי טמא, אלא אמר אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות מעיקרא אחזקיה בטמא כיון דחזא לצפרא דאשתני אמר (ליה) ודאי טהור הוה, ובלילה הוא דלא אתחזי שפיר, כיון דחזא דהדר אשתני אמר האי טמא הוא, ומפכח הוא דקא מפכח ואזיל".

וברש"י שם:

"והא דאמרין אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות היכא דלא אחזיה כשהוא לח ולא אידמי ליה כטמא".

הרי לן חידוש בהלכה דאף שידענו שיש ומראית הדמים שונים בדם לח, אין הדיין צריך לחשוש שמא אם היה לח היה טמא, אלא אין לדיין אלא מה שענינו רואות, ועליו להורות לפי מראה עיניו.

ג. ובבבא בתרא (ק"ל ע"ב):

"אמר להו רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פסקא דדינא דידי לקמייכו וחזיתו ביה פירכא, לא תקרעוהו עד דאתיתו לקמאי, אי אית לי טעמא אמינא לכו, ואי לא, הדרנא בי, לאחר מיתה, לא מיקרע תקרעוהו ומגמר נמי לא תגמרו מיניה, לא מיקרע תקרעיניה, דאי הואי התם דלמא הוה אמינא לכו טעמא, מגמר נמי לא תגמרו מיניה, דאין לדיין אלא מה שענינו רואות".

וכתב הרשב"ם (קל"א ע"א ד"ה ואל תגמרו):

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

"ואל תגמרו - לדון מיניה אלא כפי שדעתכם נוטה דאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות כדתניא במס' נדה בשילהי פ"ב (דף כ:): רבי ראה דם בלילה וטימא ראה ביום וטהרו המתין שעה אחת וראהו אור וטימא אמר אוי לי שמא טעיתי ומקשינן ודאי טעה דתניא לא יאמר חכם אילו היה לח היה טמא אלא אין לדיין אלא מה שענינו רואות והוא הדין לדבר התלוי בסברא דאין לו אלא מה שלבו רואהו ובפרק קמא דסנהדרין נפקא לן מועמכם בדבר המשפט עמכם בדבר עמכם במשפט אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות".

הרי לן חידוש בסוגיא זו דגם לגבי סברא אמרו דאין לו לדיין אלא מה שעניני שכלו רואות, ואין לו לסמוך על הוראות רבותיו, אם אין הם מתיישבות על לבו והוא רואה בהן פירכא.

ונדון בקצרה בכל אחד משלשת התחומים.

ב

הנה כשם שאמרו חז"ל (סנהדרין שם) דאין הדיין נענש אם טעה בדין אם ראוי להורות "ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמית" כלשון רש"י שם, כך אמרו לגבי רופאים, דאם הרופא משתדל לפי חכמת הרפואה לרפאות את החולה וח"ו הביא למותו אינו נענש.

וכך כתב רבינו הרמב"ן (תורת האדם שער המיחוש ענין הסכנה):

"בפרק החובל (פ"ה ב') תנא דבי ר' ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות. פי' שמא יאמר הרופא מה לי בצער הזה שמא אטעה ונמצאתי הורג נפשות בשוגג לפיכך נתנה לו תורה רשות לרפאות. וקשיא לי הא דתניא בתוספתא (ב"ק פ"ט) רופא אומן שרפא ברשות ב"ד והזיק ה"ז גולה, אלמא עונש שוגג יש בדבר, ויש לומר הכי, הרופא כדיין מצווה לדון, ואם טעה בלא הודע אין עליו עונש כלל, כדאמרינן (סנהדרין ו' ב') שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל עמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שענינו רואות".

אין לדיין אלא מה שעיניו רואות

וגם בחידושי הר"ן (סנהדרין פ"ד ע"ב ד"ה רב) כתב לדמות את הרופא לדיין:

"שפעמים רבים יקרה שהקזה אחת תמית החול' כשהיא בטעות ולא בהקזה בלבד איכא ספק הרג אלא בכל דבר של רפואה יש לך לומר כן שכולן הם סכנה לחולה שאפשר שסם זה אם יטעה הרופא בו ימית החולה אלא ע"כ אית לן למימר שהרופא המומחה כשיטעה ברפואתו אינו שוגג אלא אנוס שברשות הוא מרפא כדאמרינן בפ' החובל שנתנה רשות לרופא לרפאות ואין לו אלא מה שעיניו רואות כדאמרינן בדיין".

ועיין עוד בטור יו"ד (סימן של"ו), ובמק"א דנתי במה שאמרו (אבות פ"ד מי"ג) "הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון", ואכמ"ל.

הרי לן דגם ברופאים אמרינן, דאין להם אלא מה שעיניהם רואות, וכל שהרופא עושה כמיטב יכולתו לפי חכמת הרפואה, אף אם יביא למותו של אדם אינו נענש.

ויש לעיין בדמיון שבין דיין ומורה הוראה בישראל לרופא, וכי מה ענין שמיטה אצל הר סיני, ומה הצד השווה שביניהם. ונראה דבשניהם אי אפשר בלעדיהם, ואם תלמידי החכמים ימנעו מלדון ולהורות, נמצא שנבנו עושי רשע, איש את רעהו חיים בלעו, ולא שבקת חי לכל בריה, ונמצא העולם חרב. וכך גם אם הרופאים יתיראו לרפאות, רבים מחולי ישראל מתים, וכיצד נקיים מה שאמרו תורה "ורפא ירפא, מכאן שנתנה תורה רשות לרופא לרפאות".

ובשני אלה, ההוראה והרפואה, על פי רוב אין בהם ידיעה ברורה ומוחלטת, אלא השערות המבוססות על הנסיון והסברא. ומי לנו גדול מרבינו הרמב"ן שכתב בדרך התנצלות בהקדמתו לספר מלחמות ה':

"ואתה המסתכל בספרי אל תאמר בלבבך כי כל תשובתי על הרב רבי זרחיה ז"ל כולן בעיני תשובות נצחות ומכריחות אותך להודות בהם על פני עקשותך ותתפאר בהיותך מספק אחת מהן על לומדיה או תטריח על דעתך להכנס בנקב המחט לדחות מעליך הכרח ראיתי אין הדבר כן כי יודע כל לומד תלמודנו שאין במחלוקת מפרשיו ראיות גמורות, ולא ברוב קושיות חלוטות, שאין בחכמה הזאת מופת בדור כגון חשבוני התשבורות ונסיוני התכונה. אבל נשים כל מאדנו ודיינו מכל מחלוקת בהרחיק אחת מן

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

הדעות בסברות מכריעות ונדחוק עליה השמועות ונשים יתרון הכשר לבעל דינה מפשטי ההלכות והוגן הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון וזאת תכלית יכלתנו. וכוונת כל חכם וירא האלהים בחכמת הגמרא".

ודבריו מאירים באמיתותם כשמש בצהריים.

ועיין עוד בדברי הרמב"ן (ספר הזכות יבמות ט' ע"א מדה"ר) דלאחר שטרח ליישב את דברי הרי"ף מהשגת הרז"ה כתב:

"ואילו אין אין דברי ההלכות בזה נכונים כי אין השלמות בלתי לה' לבדו יתברך ויתעלה ויתנשא שמו ב"ה"

הרי שעל פי רוב אין בדין ובהוראה ידיעה ברורה כמו בחכמת החשבון.

וכך גם בחכמת הרפואה, אף הגדול שברופאים אין בידו אלא לסמוך על הנסיון וההסתברות, והטעות מצויה.

ומשום כך קבעו חכמים בשני תחומים אלה שאם נהגו הדיין והרופא בתום לב, אף אם טעו אין בידם חטא ועון.

ג

הנה כתב הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ד ה"א):

"יש לדיין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן אף על פי שאין שם ראיה ברורה ואין צריך לומר אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא שהוא דן כפי מה שיודע".

והוסיף הרמב"ם (שם ה"ב):

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

"כל אלו הדברים הן עיקר הדין אבל משרבו בתי דינין שאינן הגונים ואפילו היו הגונים במעשיהם אינן חכמים כראוי ובעלי בינה הסכימו רוב בתי דיני ישראל שלא יהפכו שבועה אלא בראיה ברורה, ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול וכן בשאר כל הדינין ולא ידון הדיין בסמיכת דעתו ולא בידיעתו כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה ודעתי סומכת על זה, וכן אין מוציאין מן היתומים אלא בראיה ברורה לא בדעת הדיין ולא באומדן המת או הטוען".

ובכל דברי הרמב"ם מצינו גם בשו"ע (חו"מ סימן ט"ו ס"ה), עי"ש.

ואף על פי שבהלכה זו לא אמרו לשון זה דאין לדיין אלא מה שענינו רואות, במסורת הש"ס בסנהדרין (ו' ע"ב) על דברי הגמ' דאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות ציין לדברי השו"ע בסי' ט"ו, עי"ש.

ודברי האור החיים שהבאנו לעיל דיין לו לדיין לסמוך על מה שיבין וישכיל מתוך דברי בעלי הדין דומים הם לדברי הרמב"ם, ויש להם בית אב בדברי הנשר הגדול.

והנה כתב הרמב"ם, ובעקבותיו השו"ע דלאחר שנתמעטו הלבבות שוב לא נהגו לדון על פי הרגשת לב הדיין אלא בראיות בלבד.

ולכאורה היה נראה דרך בחכמת התורה הלבבות מתמעטים והולכים, וכבר אמרו (שבת קי"ב ע"ב) "אם ראשונים בני מלאכים - אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים - אנו כחמורים", אבל בשאר חכמות הלבבות מתרחבים והולכים, וכל דור יודע יותר ממה שידעו קודמיו, כך בחכמת הרפואה וכך בכל תחומי המדע.

אך באמת כבר כתב הרמ"א (אהע"ז סי' קמ"ה ס"ט) לגבי גט שכיב מרע שנהגו שלא לכתוב אם מתי מחולי זה שמא יבואו בני בליעל ויעידו שבאמת לא מת מחולי זה ויוציאו לעז שהגט בטל ובניה ממזרים, וכתב הרמ"א שבזמנינו בלאו הכי הרופאים לא בקיאים לקבוע אם מת מחולי זה ולא סמכינן עליהם, עי"ש.

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

וכנראה דאף שהאנושיות צוברת ידע רב מיום ליום, מ"מ חכמת החכמים מתמעטת. ובאמת אומרים רבים מחכמי האומות שאין מצוי בינינו חכמים ויוצרים ומוחות גדולים כמו חכמי קדם בתחומי הפילסופיה והמוזיקה וכדומה.

ד

ועתה נדון במה שאמרו במס' נדה, דאין לדיין אלא מה שענינו רואות, וכאשר בא לפנינו מראה ולפי ראות עינינו טהור הוא אין לו לומר שמא אילו היה לח היה טמא.

והנה בשו"ת מנחת אשר (ח"א סימן מ"א) הארכתי במה שמצינו בכמה מקומות בש"ס "לא ניתנה תורה למלאכי השרת". וביארתי יסוד הדברים דכל אדם רשאי לסמוך על חושיו הוא ואינו צריך לחשוש שמא אחרים רואים טוב ממנו (לגבי בדיקת תולעים ומראות הדמים), או שמא חוש הטעם שלו פגום (לגבי טעימת קפילא לדעת הראשונים דבישראל לא בעינן קפילא) וכדומה.

ולכאורה כלל זה דאין לדיין אלא מה שענינו רואות דומה למה שאמרו לא ניתנה תורה למלאכי השרת, אלא שזה בדיין וזה לכל ישראל.

אך באמת כל אחד משני כללים גדולים אלה יש בו מה שאין בחבירו.

כשאמרו לא ניתנה תורה למלאכי השרת, קבעו גם שאין האדם צריך לחוש לתולעים זעירים שאין העין יכולה לראות ללא אמצעי עזר, וכל עוד נזהר הוא במצוות התורה לפי תכונת אנוש אין בידו עון כמו כתנות כהונה שאין מועלין בהם (קידושין נ"ד ע"א), וכמו צואה במקומה שמוותר לקרוא קריאת שמע (יומא ל' ע"א), וכמו שביארתי במנחת אשר שם, ואין זה ענין למה שאמרו אין לדיין אלא מה שענינו רואות.

וכשאמרו אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות חידשו כמה גדרים שונים כמבואר לעיל, ועוד דכשאמרו שאין החכם צריך לחוש שמא אילו היה הכתם לח היה מראה טמא משום שאין לו אלא מה שענינו רואות, אין זה ענין להא דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, דהלא זה ביד האדם, ודו"ק בכל זה.

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

והנה מתוך סוגיא זו דחה הט"ז (יו"ד סימן קפ"ח סק"א) את חומרת הב"ח שמורה שבא לפניו מראה לבן או ירוק כשהיא לח צריך להמתין עד שיתייבש שלפעמים נולד בו מראה אדום, ודחה הט"ז מתוך מה שאמרו אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, וכ"כ הש"ך (סק"ג), עי"ש.

ובעיקר הלכה זו דאין הדיין צריך לחשוש שמא כאשר הכתם היה לח היה טמא יש לעיין בטעמא דמילתא, ויש בזה בשלש דרכים: א. בגיליון מהרש"א (יו"ד סימן נ"ב ש"ך ס"ק י"א) ציין בדברי הש"ך דלא מחזקינן איסורא עיין ט"ז יו"ד קפ"ח סק"א. הרי שנקט דטעם הלכה זו משום דלא מחזקינן איסורא. ובמק"א הארכתי בסוגיא זו, וכתבתי דהיכא דשכיחא איסורא חיישינן. אך המאירי (נדה שם) כתב דאין אומרים אילו היה לח היה טמא, דאין זה מצוי שהמראה תשתנה כשמתייבש, ולדבריו אכן נראה דטעם הלכה זו משום דלא מחזקינן איסורא. ב. משום דלא ניתנה תורה למלאכי השרת. אך כבר הבאתי דכלל זה נאמר במה שאינו בידי אדם או כאשר מדובר בדבר רחוק וטרחא גדולה, ולפי זה אין זה ענין למה שאמרו במראות הדמים אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות. ג. והנראה עיקר בזה, דאין זה אלא כלל שקבעו בכללי הפסיקה דאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות ולעולם אינו צריך לחשוש מה לפנים ומה לאחור, ושמא כשהיה לח היה מראה טמא, ושמא כשיתייבש ישתנה מראהו (וכשיטת הב"ח) דאין לדבר סוף, ועל כרחך דכך ניתנה הלכה, דאין הדיין פוסק אלא לפי מראה עיניו.

וכך למדתי מלשון הריטב"א (נדה שם):

"שא"כ אין לך חכם שיטהר דם אם לא היה שם כשנמצא בפרוזדור".

ה

ובמה שמצינו בבבא בתרא שרבא אמר לתלמידיו שאין להם לסמוך על פסקא דידיה אם יהיה נראה להם פירכא משום שאין לדיין אלא מה שענינו רואות, יש לעיין האם מותר למורה ולדיין לסמוך על פסקי דין של גדולים ממנו מבלי שיבין טעמם ונימוקם.

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

והנה זו פשיטא לן שודאי ראוי לסמוך על גדולי עולם, אף מבלי שנדע טעמם, ומעשה בכל יום שכך נוהגים בכל בתי מדרש והוראה בישראל, אלא דכאשר התלמיד יש לו פירכא לכאורה על דברי רבותיו וקודמיו אמרו שאין לו לסמוך עליהם.

אך גם בזה נראה פשוט דאם מדובר בהוראות שנתקבלו בבית ישראל כמו פסקי השו"ע ורבותינו עמודי ההלכה לדורותיהם, פשוט שראוי לסמוך עליהם אף אם קשים הדברים בעינינו דהלא עפר אנחנו תחת כפות רגליהם.

ועיין בזה בש"ך (חו"מ סימן כ"ה ס"ק כ"א) ובנתיבות (חידושים סק"כ) דודאי אין האחרונים יכולים לדחות את דברי גדולי הפוסקים עמודי העולם, ועיין בזה בנודע ביהודה (קמא או"ח סימן ל"ח ותניינא אהע"ז סי' קי"ד).

אלא דכאשר מדובר בפסקא מסויימת שלא יצא שמעה בארץ ולא נקבעה לדורות בעט ברזל ועופרת, אמרו שאם יש לתלמוד קושיא על הוראה זו, אין לו אלא מה שענינו רואות.

וכבר מצינו בראשונים שתי גישות, האם יש לאחרונים רשות לחלוק על דברי קודמיהם.

בשו"ת הרשב"א (ח"ב סי' שכ"ב) נשאל אם ראוי לחלוק על דברי קדמונינו בסברא על פי דברי הגמ' הנ"ל בב"ב. והביא ראיות רבות ממרחבי הש"ס למימות גדולי התנאים עד לאחרוני האמוראים שתמיד קיבלו את דברי החכמים הקדמונים בהכנעה וביטול דעתם ולא העלו על לבם לפקפק ביושר סברתם של קודמיהם, ופירש את דברי הגמ' דרק כשימצאו פירכא ממשנה או מברייתא לא גמרינן מיניה, ולא כשהיה נראה להם לחלוק בסברא, (ולא כדמשמע מדברי הרשב"ם שם).

ואף זה כיוצא מן הכלל, אבל כללו של דבר אין לחכם לחלוק על דבר הגדולים הקדמונים שמפיהם אנו חיים. (ואפשר שרבא אמר כן לתלמידיו בגודל ענוותנותו וגודל ההערכה לתלמידיו הגדולים רב פפא ורב הונא בריי דר"י).

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

אך בשו"ת הרא"ש (כלל נ"ה סי' ט') כתב דכך היא דרכה של תורה מאז ומעולם, והלא גדולי בעלי התוס' הר"י ור"ת היו תלמידיו ויוצאי חלציו של רש"י גדול הראשונים, וחלקו תדיר על דבריו לאורכה ולרוחבה של כל הש"ס, עי"ש.

ובשו"ת חתם סופר (ח"ו סימן נ') כתב דרק כאשר התלמיד יודע את טעמו ונימוקו של הרב ויש לו פירכא בדבריו אמרו אין לדיין אלא מה שענינו רואות ואין סומכין על דברי רבו, אבל כשאינו יודע טעמו של הרב, סומך עליו, וכך דרך הפוסקים מקדמת דנא.

והנה לפי פירוש הרשב"ם כונת רבא באומרו אין לדיין אלא מה שענינו רואות להורות לתלמידיו שאין להם לדון אלא לפי ראות עיניהם, ואל להם לבטל את דעתם מפני דעתו, אך רבינו גרשום פירש את דברי הגמ' בפירוש מחודש:

"שאיין לו לדיין אלא מה שענינו רואות. כלומר לפי מה שנראה לי באותה שעה חתכתי שמא בשעה אחרת היה נראה לי בענין אחר".

וביאור דבריו דלא כל הוראה של חכם יש בו קביעות הלכה לדורות, ויש שהוראת החכם היא לפי הנראה בעיניו בשעה שהשאלה עלתה על שולחנו. התבוננתי וראיתי שיש הבדל בין תשובותיהם של גדולי ישראל שנערכו והובאו לדפוס על ידם לדורות עולם, ובין תשובות ואגרות שנשלחו על ידם לפי המקום והזמן.

ו

והנה כתב רש"י (חולין נ"ב ע"א ד"ה בתרי):

"בתרי גפי אסור - אלא אם כן עמד והלך, כתוב בהלכות גדולות כל היכא דבעי בדיקה כגון נפולה ושבורה ודרוסה דמיתכשרי בבדיקה ה"מ בדורות קמאי דהוו בקיאי למיבדק אבל אנן לא בקיאינן ולא סמכינן אנפשין ולי נראה דאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות ומותר לסמוך עליו דכתיב (דברים יז) ואל השופט אשר יהיה בימים ההם אבל הוא יזהר יפה ולהביא לפניו כל הטבחים וכל הבקיאין בדבר כי היכי דנימטייה שיבא מכשורא".

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

הרי שדעת בה"ג שאין אנו בקיאים בבדיקת הטריפות, אך דעת רש"י שאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, וחכמי כל דור ודור יש להם להורות לפי הידע והמסורת שבידם ואין להם לחשוש שמא אינם בקיאים כדבעי.

ונראה בשיטת רש"י, דלא זו בלבד דאין הדין והמורה צריכים להשמט מלהורות מאימת הדין, דאין לדיין אלא מה שענינו רואות, אלא אף זאת שאין לבעלי הוראה להשתמט מלהורות מחשש שאינם בקיאים, דאין זו דרכה של תורה, אלא לעולם יש להשתדל להיות בקיאים עד מקום שידם מגעת ולהורות כמיטב הבנתם, ולהשתדל ללמוד גם מחבריהם וכמו שעשו רב הונא ורב אשי (סנהדרין ז' ע"ב) שכינסו את הרבנים ואת הטבחים כדי שלא תצא תקלה מתחת ידיהם, אך מ"מ אין להשתמט מן ההוראה.

ובאור זרוע הלכות טריפות (סימן תט"ז) כתב:

"אומר אני יצחק בר משה הנה הגאונים שכתבו שאין לדיין אלא מה שענינו רואות הוא רש"י ז"ל, ולדורו הוא דכתב ולכיוצא בדורו שהיתה בהם תורה גדולה וברורה וחכמה יתירה והיו ראויים להורות ובני דורם היו יכולין לסמוך עליהם אבל עכשיו בימינו שבעונותינו נתמעטה התורה ואבדה החכמה משבח אני את העצלים שלא יסמכו על חכמתן לבדוק ואל יורו לאחרים להקל ויקבלו שכר על הפרישה יותר מעל הדרישה".

וכדבריו פסק הרמ"א (יו"ד סימן נ"ז, סי"ח וסי' נ"ח ס"ו) דאין אנו בקיאים בבדיקות טריפות, עי"ש.

וכבר נחלקו הבית יוסף והרמ"א במקומות רבים לאורכה ולרוחבה של השו"ע בהלכות רבות שקבע הבית יוסף, והרמ"א כתב שאין אנו בקיאים, ואציין רק מקצתן.

בהלכות שבת מצינו:

א. לשיטת השו"ע במלאכת קושר יש קולא בקשר שאינו קשר אומן, אך לדעת הרמ"א (סימן שי"ז ס"א) אין אנו בקיאים בקשר אומן.

אין לדיין אלא מה שענינו רואות

ב. עוד נחלקו (סימן ש"ל ס"ה) באשה שמתה שמביאין סכין ומוציאים את העובר, וכתב הרמ"א שאין נוהגין כן שאין אנו בקיאים במיתת האם.

ובהלכות שחיטה וטריפות מצינו כעין זה במקומות רבים ואציין מקצתן:

ג. לגבי בדיקת הושט (יו"ד סימן ל"ג ס"ו) שלדעת השו"ע בדקינן ולדעת הרמ"א אין אנו בקיאים.

ד. לגבי נשבר עצם הקולית, כתב הרמ"א (סימן נ"ה ס"י): "ואנן אין אנו בקיאים בבשר שהרופא גורדו, ולכן כל מקום שנשתנה מראית הבשר אינו מציל".

ה – ז. וכך גם לגבי בדיקה בהלכות שחיטה לגבי שהייה, דרסה, וחלדה, עיין בהל' שחיטה (סימן כ"ג ס"ו, סימן כ"ד ס"ו וסעיף י') ובביאור הגר"א שם בביאור שיטת הרמ"א שאין אנו בקיאים.

ח. וכך לגבי בדיקת הסכין (סי' י"ח ס"ו).

ט. וכך גם בהל' טריפות לגבי ספק דרוסה (סימן ל"ג ס"ח).

י. וכך גם אם סמכינן על בדיקת קפילא (שו"ע יו"ד סימן צ"ב ס"א וסי' צ"ח ס"א).

וכיוצא בזה עוד במקומות רבים, ואכמ"ל. וכל זה מעין המחלוקת הקדומה בין גדולי עלם תקיפי קמאי, הבה"ג ורש"י.

התחילו הם בוכים ורבי עקיבא מצחק

”שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור”ע מצחק אמרו לו מפני מה אתה מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה אמר להן לכך אני מצחק דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש (וגו') בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו” (מכות כ”ד ע”ב).

לכאורה יש לתמוה על דברי רבי עקיבא בן יוסף ”עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה מתיירא הייתי שלא תתקיים נבואתו של זכריהו”, וכי מותר לפקפק בנבואה אחת משום שלמראית עינינו לא נתקיימה נבואה אחרת. ועוד יש לשאול וכי לא ידע רבי עקיבא שהבית חרב וההיכל נשרף וציון שדה תחרש עד שלא ראה שועל יוצא מבית קדשי הקדשים, וא”כ למה היה מצחק.

וכתב בזה רבינו המהר”ל מפראג (נצח ישראל פרק כ”ו) דלעולם תלויה גדלות הגאולה ותפארתה בקושי הגלות שלפניה. ככל שהגלות קשה יותר תהיה הגאולה נשגבה יותר, ”כי ההעדר היא סיבת ההויה”. ובדרך זו הסביר למה גדול היה הבית הראשון מן השני, כי גלות מצרים ארוכה היתה וקשה מגלות בבל, ולפיכך בדין הוא שיהיה הבית הראשון גדול

התחילו הם בוכים ורבי עקיבא מצחק

ומפואר משל אחרון, עי"ש בנועם דבריו.

ובדרך זה ביאר את דברי רבי עקיבא. כאשר ראה התנא הגדול עד כמה קשה ונוראה היתה גזירת החורבן, דמקום שכתוב בו והזר הקרב יומת עכשיו שועלים הלכו בו, מקום קודש הקדשים שאפילו מלאכי עליון לא העיזו ולא יכלו ליכנס בו (כך מבואר בירושלמי יומא כ"ז ע"א וכ"ה בירושלמי סוכה כ"א ע"ב), עכשיו הושפל כבודו עד לעפר ושועלים הלכו בו, נושא הוא ק"ו בלבו כמה נשגבה ומפוארת תהיה גאולתו.

רבי עקיבא רואה את האור מתוך החושך ואת הרחמים שבדין. הם בוכין משום נבואתו של אוריה ורבי עקיבא מצחק משום נבואתו של זכריהו, כי אין הגלות אלא מפתח של גאולה, מתוך חשכת הגלות בוקעים ועולים אורות הגאולה, ומתוך חשכת ליל עולים מאירים כוכבי בוקר, עולה ומפציע שחר של משיח.

ב

ביום המר והנמהר תשעה באב, יושבים אנו על גבי קרקע, אבלים וחפויי ראש ומקוננים קינות על חורבן הבית ושריפת ההיכל, אך מנהג ישראל הוא שהקינה האחרונה נאמרת בעמידה. עומדים אנו מתוך ישיבה שפופה, עומדים ואומרים "אלי ציון ועריה כמו אשה בציריה". מדמים אנו את צער החורבן לצירי לידה. אמנם צירי לידה יסורים גדולים הם, כאב ומכאוב, אך יודעת היא היושבת על המשבר שממעמקי הייסורים נולדים חיים חדשים, יודעת היא שבעצב תלד בנים, ובאהבה מקבלת על עצמה את צער הלידה כדי לזכות בפרי בטן ולחבק תינוק בזרועותיה.

ככה הם יסורי החורבן, צירי לידה המה לגאולת ישראל ולישועת עולמים, ומחשכת הגלות מתנוצצים אורות הגאולה, כי חבלי משיח חבלי לידה הם לגאולת ישראל.

יהי רצון מלפניך שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

